ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ФИЛОСОФИЯ

Пол Грайс және коммуникацияның интенционалдық теориясы

Дәріскер: Кузембекова Ж.Ж. PhD, қауымдастырылған профессор

Грайс теориясы қандай мәселені түсіндіреді?

Айтылған сөз бен жеткізілген мағына неге әрдайым бірдей емес?

1 Негізгі түйін

Сөйлеушінің мағынасын түсіну оның ниетін танумен байланысты.

2 Орталық айырма

Сөйлемнің мағынасы мен нақты жағдайда сөйлеуші жеткізген мағына бірдей болмауы мүмкін.

3 Докторанттың мақсаты

Ұғымдарды анықтау, позицияларды салыстыру және дәлелдің күшін бағалау.

Теориялық мәселе: тыңдаушы контекст арқылы қандай мағынаны негізді түрде қалпына келтіреді?

Философиялық талдаудың үш деңгейі

Бір мысалдан қорытындыға дейінгі талдау жолы

01

Онтологиялық

Тілдік бірліктер мен мағынаның табиғаты қандай?

02

Эпистемологиялық

Тіл туралы білім қандай дерекке сүйенеді?

03

Әдіснамалық

Түсіндіру, сипаттау, тексеру және теория шекарасы қалай белгіленеді?

Тілдік мысал өздігінен философиялық қорытынды бермейді: алғышарт пен қорытынды арасындағы байланысты көрсету қажет.

Speaker meaning мен sentence meaning: мағына қайда жасалады?

SENTENCE MEANING

Тілдік жүйедегі мазмұн

Сөйлемнің тілдік жүйеде бекіген мағыналық мазмұны.

SPEAKER MEANING

Нақты жағдайда айтылған ниет

Белгілі бір сөйлеушінің белгілі бір жағдайда жеткізгісі келген мағынасы.

Талдау нысаны, теориялық ұғым және дәлел түрі өзара ажыратылуы керек.

Ынтымақтастық принципі: диалог қалай түсінікті болады?

Тыңдаушы айтылмаған мағынаны қандай негізбен қалпына келтіреді?

СӨЙЛЕУШІ

Айтылым

Диалогтың ортақ коммуникативтік мақсатына сай үлес қосады.

→

қалпына келтіру

ТЫҢДАУШЫ

Импликатура

Айтылмаған мағынаны контекст пен ынтымақтастық туралы күтілім арқылы шығарады.

САН

Ақпараттың жеткіліктілігі

САПА

Шындыққа сәйкестік

ҚАТЫСТЫЛЫҚ

Диалог мақсатына байланыс

ӘДІС

Айқын әрі реттелген берілу

Импликатура және әңгімелесу максималары

Импликатура

Айтылған сөздің тура мазмұнынан тыс, контекст арқылы шығарылатын меңзелген мағына.

Максималар

Ақпараттың жеткіліктілігі, шындыққа сәйкестігі, қатыстылығы және айқын берілуі туралы күтілімдер.

Көрінерлік бұзу

Сөйлеуші максиманы әдейі бұзғандай көрінсе де, тыңдаушы ынтымақтастық принципін сақтап, қосымша мағына іздейді.

> Негізгі талдау сұрағы: қосымша мағына сөйлемнің өзінен бе, әлде контекст пен сөйлеуші ниетінен бе?

Екі теориялық бағытты салыстыру

Бір тілдік дерекке әртүрлі теорияның әртүрлі түсіндірме беруі олардың бастапқы сұрағы мен дәлел өлшеміне байланысты.

Өлшем	Формалды-аналитикалық бағыт	Қолданысқа бағдарланған бағыт
Негізгі сұрақ	Сөз / тіркестің мағынасы қандай шартпен анықталады?	Айтылым контексте қандай әрекет атқарады?
Негізгі дерек	Логикалық форма, референция, ақиқат шарттары	Диалог, сөйлеу жағдаяты, әлеуметтік норма
Шектеу	Контекстің өзгермелілігін толық қамтымауы мүмкін	Жалпылау мен формализация күрделенуі мүмкін

Контекст прагматикалық қорытындыны өзгертеді

Форма тұрақты болғанымен, интерпретация бір ғана жолмен бекітілмейді.

ТҰРАҚТЫ БӨЛІК

Семантикалық мазмұн

Сөйлемнің тілдік жүйеде беретін мазмұны және оның формасы.

ӨЗГЕРМЕЛІ БӨЛІК

Прагматикалық қорытынды

Сөйлеушінің ниеті, әлеуметтік норма және диалог мақсаты арқылы жасалатын түсіндіру.

Талдау қарсы мысалдарды және қорытындының қолданылу шегін қамтуы тиіс: бір сөйлем әртүрлі жағдаятта әртүрлі түсіндірілуі мүмкін.

Докторанттарға арналған аналитикалық тапсырмалар

«Speaker meaning және sentence meaning» бойынша екі ғылыми ұстанымды салыстырып, әрқайсысының кемінде бір күшті және бір әлсіз жағын дәлелдеңіз.

«Импликатура және максималар» тақырыбы бойынша 500 сөздік сыни эссе жоспарын әзірлеңіз.

НЕГІЗГІ ҚОРЫТЫНДЫ

Мағынаны дәлелмен түсіндіру

Грайс теориясы айтылған мен меңзелген мағынаны ажыратып, олардың байланысын ниет, контекст және диалогтық күтілімдер арқылы талдауға мүмкіндік береді.

- Терминдерді операциялық тұрғыдан анықтаңыз.
- Бәсекелес позицияларды әділ салыстырыңыз.
- Дерек пен интерпретацияны бөлек көрсетіңіз.
- Қарсы мысал мен әдістің шектеуін ескеріңіз.

Ұсынылатын ғылыми әдебиеттер
- Gadamer, H.-G. (1960). Wahrheit und Methode.
- Grice, H. P. (1975). Logic and Conversation.
- Saussure, F. de (1916). Cours de linguistique générale.